

Fri eller ufri sektorforskning?

- Lød det mest dramatiske spørgsmål på tam konference om Forskningskommissionens betænkning. Ingen skulle have noget klinket, mens man spændt venter på finansloven den 29. januar

- ATV-konference den 15. januar

"Man tiltrækker ikke unge forskere ved at råbe mantraet 'forskningsfrihed', men ved at sikre dem akademisk uafhængighed, ved at værne det akademiske miljø, ved at give mulighed for indflydelse i, hvad der forskes i ...", sagde DTU's nye rektor **Lars Pallelsen** og tilføjede så en løs bisætning: "Jeg har selv været ansat i sektorforskningen, og det er min erfaring, at forskningen i sektorforskningen er afhængig af, hvad ministeren gerne vil høre ..."

Den bisætning udløste en skarp reaktion fra Videnskabsministeriets **departementschef Leo Bjørnskov** (foto): "Jeg er meget uenig; sådan opfatter jeg ikke sektoren, og det gør sektorforskerne heller ikke ..."

Ordsiftet - som DTU-rektoren ikke forlængede - var det mest ophidsende intermezzo på ATV's (Akademiet for de Tekniske Videnskaber) konference om Forskningskommissionens betænkning.

Præmisserne skal være klare

I Forskningskommissionens betænkning anbefales, at "hver enkelt sektorforskningsinstitution gennemgås for at vurdere, om og i givet fald hvordan der yderligere kan skabes hensigtsmæssige, forpligtende samarbejdsrelationer med andre forskningsinstitutioner eller andre enheder gennem egentlige fusioner eller konsortiedannelser". I Bjørnskovs mere bramfri fortolkning - ud fra den nye regerings grundlag - betyder det, at der skal ske en gennemgang af sektorforskningen med henblik på at finde ud af, hvad der rent faktisk er sektorforskning, som er nødvendig for ressortministeriet, og hvad der ikke er - som dermed kan overgå til ministeriet. Det indgår således kun meget indirekte en vurdering af, om sektorforskningen er "fri" eller "ufri" af, hvad ministeren ønsker.

Til ATV-forum'et - der har latente spændinger mellem pro- og anti-sektorforskning - fløje - fortalte departementschefen, at høringssvarene på forskningskommissionens betænkning bakkede op om en gennemgang af sektorforskningen, men at en forudsætning bliver, at præmisserne for en sådan gennemgang skulle være klare og fastlægges på forhånd.

Videnskabsministeriet har bedt Danmarks Forskningsråd om at påtage sig styringen af denne gennemgang (se side 3).

"Der bliver ikke ruttet med pengene"

ATV-konferencen bar præg af en stemning af *mens-vi-venter-på-regeringens-finanslov*, der offentliggøres den 29. januar. Ingen ville på forskud lægge sig ud med den nye regering ved at fremsætte dramatiske spekulationer om konsekvenserne af en eventuel *minus-finanslov* på forskningens område.

Og departementschef Bjørnskov - der var formand for Forskningskommissionen - loftede ikke sløret for finanslovsforslaget: "Jeg kan kun sige, at der bliver ikke ruttet med pengene - men det er jo allerede sagt, at forskningen tilføres 400 mio. kroner. Det er en pulje, som laves på provenuet fra salget af telelicenserne i efteråret. Hvorfor så ikke bevare optimismen, glæde os over de 400 mio. kroner og så diskutere, hvad de penge skal bruges til?"

Han kunne - eller ville - imidlertid ikke besvare spørgsmålet om, hvordan de 400 mio. kr. fremkom: Skal de ses i relation til den tidligere SR-regerings besparelsesforslag på 180 mio. kr. på universitetsområdet? Eller er det den bevilling til forskning, som uddeles *efter* af forskningen og undervisningen på universiteterne har været udsat for en procentbesparelse?

jø

Ekspertyranner? 2
Hvad mener statsministeren, når han i nytårtalen taler om "statsautoriserede smagsdommere", spørger LEDEREN

Få danske forskerkvinder 4
Danmark halter bagefter i international sammenligning

Stillingsstruktur på Riget 6
- for ikke-lægelige akademikere, men hvad med Århus og Odense?

Forskelle i livsindkomster 8-9
Læger og jurister tjener halvanden gang så meget som de lavtlønnede. Naturvidenskabsfolket har tabt løn andel, mens humanisten er akademisk lavtlønsgruppe

Akademisk mac'donaldisering 10
I fremtiden vokser den faglige prestige ikke ud af faglig dygtighed, men af evnen til at være entreprenør, siger norsk doktorafhandling

Faglighed contra politik 12
Høringssvarene på Forskningskommissionens forslag om eksternt dominerede universitetsbestyrelser og udpegede ledere viser, at enten er man for eller også er man imod ...

Det rådgivende system 13
Forskningskommissionens forslag om centralisering af rådgivningen og af forskningsrådene mødes med skepsis

How to win a Nobelprice 16
Tidligere prisvinder opstiller fem gyldne regler for, hvad man i hvert fald ikke skal gøre

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter.

Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
Lektor Mogens Ove Madsen, DJØF
Seniorforsker Niels Erik Poulsen, DM3
(ansv.hav. for dette nummer)

Red. sekr. Jørgen Øllgaard
(Joe@magister.dk)
Journalist Mogens Tanggaard
(mt@magister.dk)

Redaktionens adresse:

FORSKERforum

Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C

Telefon: 38 15 66 33
Fax: 38 15 66 32

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge
i hver måned.

Næste deadline: 31. januar 2002
Ekstra nummer om finansloven.

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C
Tlf. 38 15 66 00

Magistrenens Arbejdsløshedskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF

Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
tlf. 33 95 97 00

AAK – Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K
tlf. 33 95 03 95

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 44 53 05 51

Tryk:
Datagraf

Foto: Søren Hartvig

(hvor ikke andre er anført).

LEDER

Af seniorforsker **NIELS ERIK
POULSEN**, DM's forsknings-
institutionsansatte

Eksperttyranner?

Statsminister Anders Fogh Rasmussens udtalte i sin Nytårstale 2002:

"Vi tror på, at mennesker er bedst til selv at vælge. Vi behøver ikke eksperter og smagsdommere til at bestemme på vore vegne.

I de senere år er der ved knopskydning skudt et sandt vildnis af statslige råd og nævn og institutioner op over alt. Mange af dem har udviklet sig til statsautoriserede smagsdommere, som fastslår, hvad der er godt og rigtigt på forskellige områder.

Der er tendenser til et eksperttyranni, som risikerer at undertrykke den frie folkelige debat. Befolkningen skal ikke finde sig i løftede pegefingre fra såkaldte eksperter, der mener at vide bedst.

Ekspertter kan være gode nok til at formidle faktisk viden. Men når vi skal træffe personlige valg, er vi alle eksperter".

Hvad mener statsministeren: Er vi forskere smagsdommere, udøver vi eksperttyranni? Og skal vi føle os forurettede over statsministerens nytårstale, som et korstog mod ekspertviden?

Offentligt ansatte forskere er faktisk ansat til at være specialister på bestemte områder, som efter bedste faglige evne skal udvikle og formidle den fremmeste viden inden for deres områder. Sektorforskningen - dvs. ministeriernes forskning - har faste forskningsforpligtelser, der ikke alene skaber kontinuitet i arbejdet, men også sikrer, at institutterne har det mest komplette datagrundlag på de respektive områder. Dette indebærer, at forskerne ikke alene skal skabe forskningsresultater, men også at de skal producere samfundsnyttige resultater.

Sagen er jo, at det at skabe anvendelige resultater for samfundet der betaler for forskningen, er med til at stimulere forskerne. Dvs., at forskerne ikke alene får andre og bedre ambitioner end blot at publicere resultater, men at de også oplever den dybe tilfredsstillelse, der er ved at producere resultater, som vil blive brugt.

Hvis man sidder i en stilling, hvor man er ekspert i et fagområde, er det ikke sjovt at få at vide at "befolkningen skal ikke finde sig i løftede pegefingre fra såkaldte eksperter, der mener at vide bedst. Ekspertter kan være gode nok til at formidle faktisk viden. Men når vi skal træffe personlige valg, er vi alle eksperter." Gælder det fx pesticider, fiskebestandenes størrelse, niveauer af luftforurening (fx det daglige ozonniveau), eller kemikalier, der gør mænd impotente?

Der er et element af samme mistænkeliggørelse i regeringens dødsliste, der lukker eller nedskærer nævn og råd. Selv om der er en vis fornuft i at ryste posen engang imellem, så organer ikke sander til,

så bærer regeringens massakre præg af et ideologisk korstog, hvor befolkningen gives det generelle indtryk, at råd og nævn - og eksperter - blot er fryns og bureaukrati! I praksis vil nedlæggelsen imidlertid i nogle tilfælde betyde, at faglighed og saglighed bliver ofret, og man kan tilmed frygte en "afdemokratisering", hvor den kvalificerede samfundsdebat bliver ofret. Og virkeligheden er mere kompliceret, evt. når det udbasunerer, at der er en milliardbesparelse bag lukningen, for nogle nævn og råd har rent faktisk samfundsopgaver, som skal løses. Hvem er det så, der skal foretage rådgivningen: Skal private konsulentfirmaer fx betales for at løse opgaverne - og bliver det billigere?

Vi må som forskere melde hus forbi. Vi er stolte over den nye viden vi frembringer og bidrager med til »vort moderne velfærdssamfundet«. Et velfærdssamfund hvis økonomiske vækst er afhængig af forskning og ny viden.

Vi danskere er åbenbart så kloge, at vi uden videre selv kan tolke vanskeligt forståelige forskningsresultater og forstå deres betydning. Så kloge at vi ikke har behov for at forskerne (de statsansatte smagsdommere) råber vagt i gevær når de oprigtigt mener der er behov herfor. Hvis forskerne ikke må løfte pegefingeren handler det måske om ulyst til at lade sig distrahere af ubekvemme fakta og om at sætte hensyn til økonomiske interesser over hensyn til borgerne og miljøet, el. endnu mere uforståeligt, om dansk snæversyn, oftest udtrykt i »Janteloven« par. 3: "Du skal ikke tro du er klogere os ..."

Man kan jo ikke vide hvorfor vor statsminister rejser kritikken af eksperter, men det er en ubehagelig kritik, der støder mange internationalt anerkendte forskere. Man må håbe at statsministeren ønsker at der bygges bro mellem politikere, forskning, erhvervsliv og fx brugersynspunkter, for at der skabes sammenhæng mellem viden, vækst og velfærd.

Kombinationen af politik og ekspertviden har længe nydt opmærksomhed i den offentlige debat, ved den stadigt større betydning og indflydelse, som forskningsbaseret viden har for politiske beslutninger og for samfundsøkonomien.

Derfor må man som forsker på trods af statsministerens nytårstale håbe, at der først og fremmest lægges op til at politiske beslutninger træffes på et forskningsbaseret fundament og til en styrkelse af den gensidige respekt mellem alle de personer, der arbejder på et fælles mål, »den moderne velfærdstat,« hvad enten de er forskere, administratorer, el. politikere.

Stærkt Videnskabsministerium - mod ny ekspansion?

Fra at være en miniput som Forskningsministerium er det blevet senior med regeringsskiftet. Og magten kan tilmed ekspanderes på bekostning af andre ministeriers sektorforsknings-områder

Videnskabsministeriet (fællesnavn for Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, red.) blev med regeringsskiftet en sværvægter. Man fik overflyttet en række nye områder fra Undervisningsministeriet: Universiteterne, DTU, Danmarks Pædagogiske Universitet, handelshøjskolerne, adgangreguleringen, taksameterbevillinger, Byggedirektoratet, Rektorkollegiets sekretariat m.m.

Målt på økonomien vokser Videnskabsministeriet fra ca. 2 mia. til 11 mia. kroner, hvilket først og fremmest skyldes overførslen af universiteternes forskning og undervisning (fra Undervisningsministeriet).

Som en del af manøvren blev en lang række kontorer og ca. 40 embedsmænd også overflyttet. Det gælder fx

- direktør Jens Peter Jacobsens kontor for universitetsuddannelserne,
- direktør Rene Bugge Bertramsens universitetskontor samt
- kommitteret Rudolf Straarup med universitetsbevillingerne.

Erhvervsministeriet afgav

I større ubemærkethed blev også "forsknings- og innovationspolitikken" overført fra Erhvervsministeriet, hvilket indebar overførsel af knap 60 medarbejdere. Regeringen signalerede hermed, at man vil samordne indsatsen på undervisning og forskning på universiteterne med erhvervsfremme. Ministeriets formål er - hedder det - at sikre samspillet mellem erhvervslivet, forsknings- og uddannelsesmiljøerne samt at styrke koordinationen i forhold til erhvervs- og innovationspolitikken.

En række institutioner og råd er knyttet til ministeriet - blandt andre universiteterne, Forskningsstyrelsen, Forskningscenter Risø, Telestyrelsen, Statens Information, Rektorkollegiets sekretariat, GTS-institutioner, Center for Sensorteknologi, Center for anvendt IT, Rådet for Teknologisk service samt rådet for Innovation. Yderligere yder ministeriet sekretariatsbistand til blandt andre Danmarks Forskningsråd, Telebrugernævnet, og Teleklagenævnet.

Yderligere ekspansion?

Der ligger i formuleringer i regeringsgrundlaget, at sektorforskningen under alle ministerier kan blive udsat for en evaluering i 2002 med henblik på, at der eventuelt overføres områder og penge herfra til "den frie forskning" på universiteterne. Det kan betyde, at de sektorområder, der ikke dækker mere specifikke (rekvirerede) forskningsfelter underlægges Videnskabsministeriets koordination.

I praksis kan det betyde en egentlig ressortoverflytning, men også en model, hvor nogle af de betydelige forskningsmidler som henhører under sektorministerier (fx Miljøministeriet) underlægges en central instans, nemlig videnskabsministeriet.

Regeringsændringen har åbnet helt nye perspektiver for ændrede strukturer, hvilket ligger i regeringens signaler i form af regeringsgrundlaget og i form af indsættelse af "svagere" ressortministre end i den tidligere SR-regering.

De seneste kampe om egentlige ressortoverflytning fra sektorministerier til en mere central instans foregik ved opret-

Videnskabsminister Helge Sander

(foto: Heine Pedersen)

telsen af Forskningsministeriet i 1993, hvor departementschef Knud Larsen forsøgte at få overført ressortområder, men tabte striden - formentlig fordi stærke departementschefer og ressortministre modsatte sig enhver tanke om at afgive områder.

jo

Ingeniørerne gik ud - andre på vej ind

Mens IDA's hovedbestyrelse i november besluttede, at IDA trækker sig ud af det redaktionelle samarbejde om FORSKERforum, så er andre grupper på vej ind i bladsamarbejdet:

Dansk Farmaceutforening har besluttet, at FORSKERforum skal udsendes som en service for de ca. 250 forsknings- og undervisningsansatte, og bladet udsendes derfor straks til denne gruppe. (Foreningen er foreløbig repræsenteret i redaktionen ved lektor Lars Kamp Nielsen, KU-Ferskvandsbiologisk Laboratorium).

I **Jordbrugsakademikernes Forbund** samt i **Dyrlægeforeningen** er der pt. seriøse overvejelser om at indgå i bladsamarbejdet.

Også de forskningsansatte læger m.fl. under **Lægeforeningen** overvejer en deltagelse, og potentielt interesserede modtager foreløbig numrene 150 + 151 som introduktion.

Hvad angår de ca. 400 individuelle ingeniørabonnenter er der fortsat mulighed for at modtage bladet. IDA administrerer abonnementet og udsender således i januar girokort desangående.

Redaktionen

Relativt få kvinder i europæisk forskning

EU-rapport placerer Danmark på en niendeplads, når det gælder ansættelser af kvindelige universitetsforskere

Det har længe været kendt, at i Danmark er kvindelige forskere stærkt underrepræsenteret i forhold til deres mandlige kolleger. Og nu er det også et faktum, at procentandelen af kvindelige forskere i Danmark halter langt bagud i forhold til procentandelen af deres forskende kønsfæller i de fleste andre EU-lande.

En EU-rapport, **Women in public research and higher education in Europe**, placerer Danmark på en niendeplads med tilsammen 21% kvindelige adjunkter, lektorer og professorer. Kun Holland, Belgien, Irland og Tyskland ligger lavere placeret end Danmark. EU-gennemsnittet er 27%. Finland er helt i top med 35%.

Fagvariationer

Andelen af kvindelige forskere varierer ikke kun fra land til land, men også fra fag til fag - uden noget regelmæssigt mønster, hvad angår fagene eller de videnskabelige discipliner:

Inden for *naturvidenskab* topper Portugal med 48% kvindelige forskere, mens Holland ligger i bund med 8%. Danmark ligger på EU-gennemsnittet, nemlig 23%.

EU-gennemsnittet for kvindelige forskere inden for *de tekniske videnskaber* er det laveste af alle fagdiscipliner, nemlig 12%. Igen ligger Portugal i top med 29% og Danmark lige over gennemsnittet, nemlig 13%.

Kun inden for *jordbrugsforskning* indtager de danske kvinder en topplacering i forhold til deres kønsfæller i resten af EU, nemlig 43% - med et EU-gennemsnit på 28%.

Andelen af kvindelige forskere regnet ud samlet for de fem videnskabelige hoveddiscipliner udgør 26%. Kun hver fjerde EU-universitetsforsker - adjunkt, lektor og professor regnet under ét - er altså kvinde.

Flere kvinder i sektorforskningen

Endnu et slående træk i denne sammenhæng er, at jo højere i forskerhierarkiet man kommer, desto færre kvinder er der. Eller sagt på en anden måde: Andelen af kvindelige professorer sammenlignet med andelen af mandlige professorer er langt mindre, end tilfældet er for kvindelige adjunkter og lektorer.

På EU-plan er kun 11% af alle professorer kvinder. De tilsvarende tal for henholdsvis adjunkter og lektorer er 32% og 28%. I Danmark er procentandelene for kvindelige adjunkter, lektorer og professorer henholdsvis 34%, 20% og 8%. Det land i EU, hvor procenten af kvindelige professorer er størst, er Finland med 18%.

I sektorforskningsinstitutionerne er kvindelige forskere gennemgående bedre repræsenteret end på universiteterne. Det gælder stort for alle EU-landene og for alle de videnskabelige discipliner. For Danmarks vedkommende ser tallene således:

Ikke bare Rip, Rap og Rup

Hvad er så årsagen (-erne) til denne fordeling af kvinder i forskerstillinger, specielt på professorniveau?

"Erfaringer og materiale fra andre dele af verden peger på, at vi skal søge forklaringerne i mange andre retninger, end vi

end kvinder i andre lande? Og hvorfor er kvindelig og mandelig ikke de samme i alle lande?"

Som et eksempel nævner hun, at kvinder i Tyrkiet klarer sig fantastisk med hensyn til andelen af professorer - fordi der i Tyrkiet er en lang tradition for, at kvinder skal have en uddannelse, da det giver familien ære, et anliggende for først og fremmest kvinder i modsætning til penge, der er mændenes anliggende.

Et andet eksempel er, at man i Saudi Arabien gerne ser døtrene læse matematik, fordi faget er forbundet med klassiske studier, stor viden og prestige.

	Universiteter	Sektorforskning
Naturvidenskab	14%	26%
Teknisk videnskab	13%	20%
Sundhedsvidenskab	32%	50%
Jordbrugsvidenskab	43%	37%
Hum. og samf.	32%	38%

gør i dag. Vi skal meget længere end de almindelige *Rip, Rap og Rup-* og *glasloftforklaringer*. (Glasloftet er et usynligt loft, der sætter grænser for, hvor langt kvinder kan nå i systemet, *red.*). Spørgsmålene skal stilles meget bredere, end de som regel bliver. Og det gælder også denne rapport fra EU. Det er ikke nok at forske i forskellene som sådan, vi bør forske i grundene til forskellene, som jo langt fra er systematiske, når vi sammenligner de forskellige lande og videnskaber."

Ordene er **Elisabeth Vestergaards**, ph.d. i etnografi og socialantropologi og forskningsleder ved *Analyseinstitut for Forskning* - og forfatter til bl.a. publikationen *Gender and Disciplin i Nordic Research* (omtalt i FORSKERforum nr. 147, september 2001).

Efter hendes mening må årsagerne til den skæve fordeling af forskerstillinger på køn søges også i bl.a. kulturelle, demografiske og historiske forhold. Hvis man vil lave politiske initiativer, må disse tage deres udgangspunkt i de egentlige årsager, som man kun finder frem til ved at lave nogle større europæiske sammenlignende studier. Hvorfor har man fx i nogle lande næsten ingen kvindelige forskere inden for en given disciplin, mens man i andre lande har mange kvindelige forskere inden for samme disciplin? Hvorfor kan kvinder i nogle lande lettere avancere

Klasse vigtige end køn

Både i Portugal og Sydamerika har man traditionelt mange kvinder i fysik og i øvrigt mange kvindelige professorer, fordi overklassen i de lande har fundet - og finder - det vigtigt, at kvinderne gør karriere. Et eksempel på at klassen er vigtigere end kønnet, forklarer Elisabeth Vestergaard.

Spørgsmålet er, om der er nogle enkelte grundlæggende forklaringer eller et mylder af forklaringer på fænomenet kvinders underrepræsentation i forskerstillinger i forhold til mænd. Elisabeth Vestergaard så gerne et internationalt hold forskere nedsat til at undersøge dette fænomen. Også hvorfor der i dette spørgsmål er umiddelbare forskelle mellem de germansk-protestantiske lande på den ene side og de romansk-katolske lande på den anden side.

Uanset hvad kulturen, demografien og historien måtte fortælle, så synes den kendsgerning, at kvinder i langt mindre omfang end mænd overhovedet søger forskerstillinger, at være en hovedårsag til, at de er underrepræsenteret i forskerstaben. Bertel Ståhle dokumenterede i sin bog *Alder, køn og rekruttering i dansk universitetsforskning*, at kvinder i mindre grad end mænd søger forskerstillinger. I 1997 var andelen af kvinder blandt samtlige ansøgere til professor-, lektor- og ad-

junktstillingerne kun 20%.

"Problemet er *ikke*, at kvinder ikke kan få de stillinger, de søger. Problemet er *snarere*, at de slet ikke søger," siger Elisabeth Vestergaard. I øvrigt et faktum, der efter hendes fornemmelse er ved at udvikle sig til et generationsproblem, idet heller ikke mændene synes ivrige efter at søge universitetsforskerstillinger." mt

Århus: 67-årige uretmæssigt fyret

Det naturvidenskabelige fakultet ved Århus Universitet måtte ikke indføre en 67-årig aldersgrænse, når denne grænse ikke omfatter alle universitetets fakulteter. Universitetsloven angiver en fællesramme for hele universitetet, hvor rektor er den øverste ansvarlig for fakulteternes økonomi og for uansøgte afskedigelser. Derfor kunne der ikke indføres særregler for et fakultet med henvisning til særlige besparelsesplaner.

Det har en opmand i en faglig voldgift netop afgjort og pålagt Århus Universitet at betale en kompensation på i alt 600.000 kr. til fire lærere for uretmæssig afskedigelse: "urimelig og ikke begrundet i deres eller universitetets forhold".

Opmanden gav hermed fagforeningerne ubetinget medhold i deres påstande. DM og IDA havde indbragt sagen, fordi man fandt den en omgåelse af akademikeroverenskomstens bestemmelser om beskyttelse mod ikke-rimeligt begrundede afskedigelser og som stri-

dende mod forvaltningsmæssige lighedsprincipper. Og Aarhus Universitetet fik underkendt sin fortolkning af Det naturvidenskabelige Fakultet som "en selvstændig styrelse" adskilt fra andre fakulteter.

Med til opmandens konklusion hører, at den indførte 67-års regel (til erstatning af 70-års grænsen) kun tilsyneladende var absolut (objektiv), men beroende på et skøn: Mens de generelle afskedigelsesbestemmelser kræver en konkret individuel vurdering, så var Århus' 67-års regel udformet sådan, at dekanen/rector vilkårligt kunne undlade at foretage en sådan vurdering (og blot afskedige) eller vælge at beholde enkelte 68-årige (uden nærmere begrundelse). I den konkrete sag havde Århus Universitet faktisk forlænget ansættelsen for to personer til fortsat ansættelse til de fylder 70 år, men det samme tilbud fik de fire afskedigede senior-medarbejdere altså ikke. jø

DTU-rektors nye rådgivere

Fem top-erhvervsfolk skal fungere som DTU-rector

Lars Pallesens personlige rådgivere

Allerede inden **Lars Pallesen** trådte til som ny rektor for DTU den 1. november 2001 tøvede han ikke med at definere DTU som et erhvervsuniversitet. "Industrien skal inddrages i videst muligt omfang, både hvad angår uddannelsesindhold og forskningsprioritering. (...) Virksomhederne må have en tro på, at DTU ved, hvad der efterspørges i industrien. Og i det omfang det er nødvendigt, må vi tage kontakt til industrien."

Sådan faldt hans ord i et interview med FORSKERforum (nr. 148, oktober 2001). Rektor forestillede sig et *advisory board*, bestående af en række af ham udvalgte industrifolk, der skulle rådgive og være med til at definere ingeniøruddannelsens indhold og retning.

Industriens behov

Nu *har* rektor Lars Pallesen fundet sine personlige rådgivere eller sin *advisory group*. Den kommer til at bestå af følgende fem top-erhvervsfolk: adm. direktør **Erik Sprunk-Larsen**, H. Lundbeck A/S, adm. direktør **Alf Duch-Pedersen**, Danisco A/S, adm. direktør **Jørn Kildegaard**, GN Store Nord as, adm. direktør **Flemming Bligaard Pedersen**, Rambøll, og adm. direktør **Jørgen Mads Clausen**, Danfoss, A/S.

"Sammen med mig skal gruppen ikke tænke på i dag eller i morgen, men tænke år fremad. Et universitet skal ikke løse

dagens problemer eller dagens forskningsbehov i industrien, for dem klarer industrien selv. Det, vi skal sørge for, er, at det, industrien skal leve af om 10, 15 og 20 år bliver støttet op allerede i dag. Det gør vi gennem den forskning og udvikling, vi laver, men ikke mindst gennem den uddannelse, vi giver vores studerende. De studerende skal i dag have en uddannelse, der kan understøtte industriens behov om 15, 20 eller flere år frem i tiden," siger Lars Pallesen.

Ikke uforpligtende

"Selvfølgelig har jeg selv en idé om, hvor det bærer hen. Det har DTU's forskere og øvrige ledelse også, men det vil vi meget gerne supplere med idéer fra de mennesker, der sidder på topniveau i erhvervslivet. Deres opgave er jo den samme som vores, nemlig at se fremad," siger rektor.

Advisory group skal mødes to gange om året. På møderne vil rektor lægge frem, hvad DTU har tænkt og industrifolkene, hvad de har tænkt om, hvor erhvervslivet bevæger sig hen. Det vil formentligt få en række konsekvenser for samspillet mellem DTU og erhvervslivet.

"*Advisory group* er ikke et gensidigt uforpligtende forum. Vores idéer skal krystallisere sig ud i den virkelige verden," slutter rektor Lars Pallesen. mt

Stillingsstruktur på Riget

Rigshospitalets stillingsstruktur for ikke-lægelige akademikere er endelig på plads. I Odense vil de gerne efterligne. Og i Århus har amtet afvist en stillingsstruktur

I princippet blev det allerede i 1999 aftalt, at der skulle indføres en stillingsstruktur for ikke-lægelige akademikere på Rigshospitalet, men af flere forskellige årsager blev den ikke straks ført ud i livet: De enkelte centres personalekonsulenter stod lidt famlende over for, hvordan stillingsstrukturen skulle bruges, informationerne om strukturen har i nogle tilfælde været lidt mangelfulde, og sidst men ikke mindst har de mange fondsansatte i forhold til stillingsdimensionering ikke gjort sagen lettere.

"Rigshospitalet er jo en stor og kompliceret organisation, men personaleafdelingen har været meget positiv over for indførelsen af en stillingsstruktur. Fra ledelsens side har der ikke været nogen egentlig modvilje, ja faktisk er det jo ledelsens initiativ, at vi nu har en stillingsstruktur," siger tillidsrepræsentant for magistrene på Rigshospitalet, **Lars Ryder**.

Ikke svigte fagligheden

I al korthed går stillingsstrukturen ud på følgende: Man starter typisk i et 3-årigt

forskerforløb som ph.d.-studerende. Efter disse tre år evalueres den enkeltes indsats med henblik på at fortsætte i karriereforløbet. Falder evalueringen positivt ud fortsættes i endnu et 3-årigt decideret forskningsforløb, og falder evalueringen efter disse tre år også positivt ud, fastansættes man som seniorforsker eller forskningsleder.

"Der har nogle steder været lidt modvilje mod disse evalueringer, men ikke hos mine medlemmer på Riget, for vi mener, at hvis man vil hævde sig i en forskerkarriere, bør man også kunne leve op til en evaluering - alt andet ville være et svigt af fagligheden," slår Lars Ryder fast.

I samme åndedrag pointerer han, at med disse evalueringer skal den enkelte så til gengæld også have reelle muligheder for og tid til virkelig at forske. "Som forsker har man en forskningsforpligtelse, og typisk vil det være i den ansættende afdelings absolutte interesse, at man faktisk får den mulighed og ikke druknes i rutinearbejde, som mange i sektorforskningen oplever det."

Hvis det skulle ske - at man druknes i rutineopgaver - må man bruge de værktøjer, der er for at rette op på det, siger Lars Ryder. Enten gennem medarbejdersamtalerne eller gennem sin tillidsrepræsentant, der så må gå til ledelsen og råbe vagt i gevær.

Fordele: Kvalitet og synlighed

Fordele ved en stillingsstruktur er mange:

For det første sikres forskningskvaliteten i og med, at den bliver evalueret to gange, inden man bliver fastansat som forsker eller afdelingsleder.

For det andet kommer tillægsstørrelser og -tidspunkter ind i faste rammer og systemer. Det er vigtigt ikke alene på grund af tillægget som sådan, men også fordi tillæg skal ses som et konkurrenceparameter, som fx universiteterne hele tiden har kunnet gøre brug af og derved været et hoved foran i kampen om de bedste forskere. Med tillægsstrukturen er der sikret en parallelitet mellem forskerstilling i universitetsverden og forskerstilling i dette tilfælde hospitalsverden, i hvert Rigshospitalets.

For det tredje fremmer det synligheden at have en titel som forskningsleder eller seniorforsker. Det kan have en positiv virkning på omverdenens indstilling i situationer, hvor der ansøges om fondsbetillinger eller søges samarbejdspartnere i udlandet. "For ærlig talt," siger Lars Ryder: "Hvad er egentlig en videnskabelig medarbejder eller en cand.scient. på Rigshospitalet - altså én uden

nogen stillingsbetegnelse? At vi nu kommer til at hedde noget, er også i institutionens interesse."

Alt andet lige vil Rigshospitalet i dag stå bedre rustet, når der skal rekrutteres nye ikke-lægelige akademikere - for nu er karrierevejene fastlagte, og der skal ikke kæmpes om hvert eneste tillæg, mener Lars Ryder, der regner med, at stillingsstrukturen vil være fuldt udbredt på hele Rigshospitalet om nogle måneder. I øvrigt som det eneste af hospitalerne i H:S-samarbejdet. H:S har afvist en lignende struktur på de øvrige hospitaler i samarbejdet.

Trist i Århus

Også for hospitalerne i Århus Amt har der været forhandlet stillingsstruktur - men uden resultat. Amtet ønsker ingen automatik i ydelsen af kvalifikationstillæg og ønsker desuden, at "lønstrukturen skal afspejle de lokale forhold således, at det skal være muligt at honorere for forskellighed, ligesom der skal være mulighed for, at der kan ske en afvejning af kvalifikationer i forhold til funktioner".

Tillidsrepræsentant for magistre, ingeniører og arkitekter på Universitetshospitalerne i Århus, **Frode Engbæk**, havde ellers fremlagt et gennembearbejdet forslag til stillingsstruktur - men altså forgæves. Amtet svar er, at "amtet overvejer, om amtet ønsker en amtsaftale vedrørende ansatte i egentlige forskerstilling. Hvis dette er tilfældet udarbejder amtet forslag til amtsaftale."

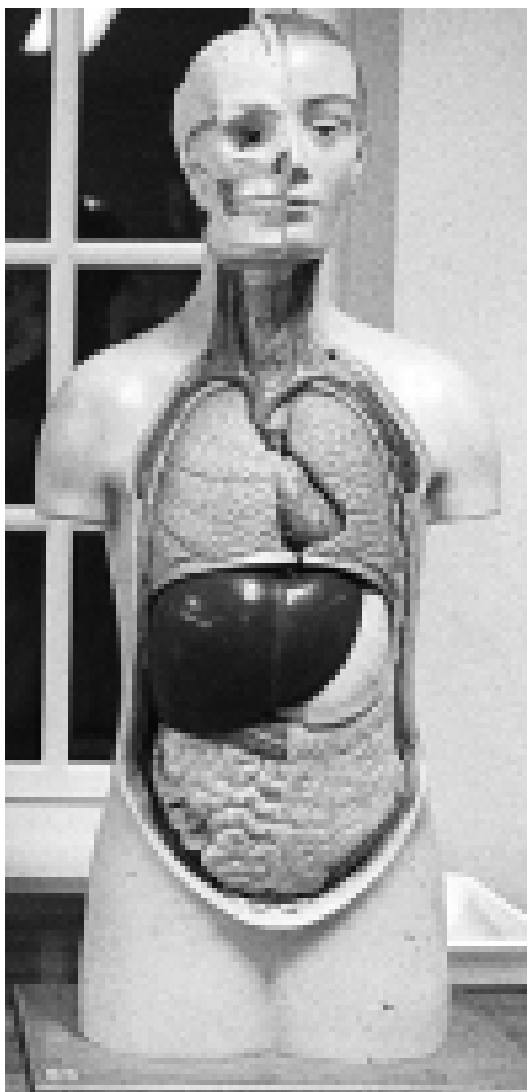
"Det besværliggør arbejdet meget. Vi har ingen normer og skal nu forhandle fra sag til sag. Lønpolitikken er uddelegeret til det enkelte hospital, og der må slaget så slås for en stillingsstruktur," siger Frode Engbæk.

Odense: Kopierer Riget?

I Odense er tillidsrepræsentant **Ole Blåbjerg** mere optimistisk - selv om man dér slet ikke er startet på forhandlinger om en stillingsstruktur for ikke-lægelige akademikere. For omkring et halvt siden stillede dekan for Det medicinske Fakultet, **Mogens Hörder**, sig positivt over for en aftale, der kunne sikre videnskabelige medarbejdere nogle rimelige karriereveje. Præsenteret for Rigshospitalets aftale om en stillingsstruktur siger Ole Blåbjerg:

"En tilsvarende aftale hos os kunne løse en del problemer. Fx de konkurrenceproblemer vi har med universitetsverden om at tiltrække de bedst kvalificerede forskere. Jeg vil bruge Rigshospitalets aftale som udgangspunkt for at få forhandlet noget tilsvarende igennem i Odense."

mt

For meget Kulturministerium

- i sagen, lyder kritikken af Det Elektroniske Forskningsbibliotek

I sidste nummer af FORSKERforum (nr. 150, december 2001) rejste redaktør **Jørgen Burchardt** kritik mod den stedmoderlige behandling af dansk forskning i **Danmarks Elektroniske Forskningsbibliotek (DEF)**.

Burchardt kritiserer DEF for ikke at levne *Den Danske Forskningsdatabase* - som er et delprojekt under DEF - over dansk forskning tilstrækkelig opmærksomhed. Midlerne er efter hans mening i alt for høj grad gået til indkøb af udenlandske licenser, daglig drift og IT-omstilling på de enkelte involverede forskningsbiblioteker. Hans vision er en database over al dansk offentligt betalt forskning med fri og gratis adgang. "Basen kan blive et redskab, som et lille sprog- og kulturområde må have for at modvirke den engelsksprogede dominans". Hans bekymring går primært på den humanistiske og samfundsvidenskabelige forskning.

Den femårige bevilling på 209 mio. kr. udløber med udgangen af 2002. Når eller hvis projektet skal videreføres, bør der efter Burchardts mening lægges betydelig mere vægt på forskningsformidling end på "at støtte biblioteker" - derfor bør et eventuelt DEF II hedde *Danmarks Elektroniske Forskningsformidling* - med tryk på *formidling*. Endelig bør også forskningsinteresser være mere styrende for projektets fortsættelse - og ikke biblioteksinteresser, som tilfældet er nu efter Burchardts mening. Der er gået for meget Kulturministerium og bibliotek og for lidt Forskningsministerium i projektet, hævder han.

Begrædeligt

Bo Öhrström, vicedirektør i Biblioteksstyrelsen og projektansvarlig for DEF, er enig med Jørgen Burchardt i, at dansk forskning er for fraværende i DEF. "Det er begrædeligt, at der er udført forskning, som samfundet ikke ved noget om og

derfor heller ikke kan udnytte. Jeg vil mene, vi fremover skal lægge kræfter i at dokumentere og formidle den danske forskning."

En af årsagerne til den danske forsknings manglende synlighed er efter Öhrströms mening, at "universiteterne og andre ikke er gode nok til at tænke DEF ind i deres forskningsformidling. DEF laver de tekniske rammer, så andre nemt og gunstigt kan levere data, men vi kan jo ikke tvinge nogen til at gøre det. Vi kan kun informere, hjælpe og skubbe på."

Bo Öhrström vil ikke helt afvise, at der er gået lidt "bibliotek i sagen", men "det er nu en gang lettere at samarbejde med nogen, man kan få øje på (bibliotekerne, *red.*) end på en stor flok "diffuse" forskere og universiteter," siger han. Derimod afviser han helt Jørgen Burchardts kritik af, at der er gået "for meget Kulturministerium" i sagen: "Burchardt er helt på fejlspor. DEF har tre ligeværdige opdragsgivere (Forsknings-, Undervisnings- og Kulturministeriet, *red.*). Det er jo et bibliotek, vi har lavet, men faktisk sorterer de fleste af de involverede biblioteker ikke under Kulturministeriet, men under Ministeriet og Videnskab, Teknik og Udvikling"

Selv tøver Bo Öhrström ikke med at kalde projektet en succes: "Vi har fået skabt et bæredygtigt samarbejde mellem bibliotekerne med et fælles fodslag, som ikke er set før."

Vanskelig dialog

En anden af styregruppens medlemmer, **Annette Winkel Schwarz**, sat ind af universiteternes Rektorkollegium og direktør for *Danmarks Tekniske Videncenter på DTU*, er enig med Bo Öhrström i, at "dialogen med forskerne ikke har været let". Dertil kommer, at det efter hendes mening "ikke for alle har været indlysende, at en del af DEF's bevilling skulle anvendes til at etablere et funktionelt datasy-

stem for dansk forskning, så universiteter og øvrige forskningsinstitutioner kunne lægge data ind og i øvrigt gøre brug af systemet". Hun mener heller ikke, at "synspunkterne nødvendigvis har været sammenfaldende mellem de tre ministerier". Hun er enig med Jørgen Burchardt i, at det i høj grad er Kulturministeriets og bibliotekernes fingeraftryk, der er sat på projektet.

Hvad angår pengene til Den Danske Forskningsdatabase, har de dog ikke været helt så små som Burchardt hævder - der er brugt omkring 5 mio. kr. og ikke som påstået 1,4 mio. kr.

Mentalt umuligt

Om DEF fortsætter efter 2002, hvor den nuværende bevilling udløber, står hen i det uvisse. Ingen i de tre ministerier, som FORSKERforum har talt med, tør spå, om DEF kommer på *Finansloven for 2003*. Der er udarbejdet et oplæg til *Finansloven for 2003*, men "det var jo under den gamle regering. Jeg vil ikke kunne forstå, at vi ikke skulle kunne overbevise de bevilligende myndigheder om, at vi skal fortsætte. Mentalt kan jeg ikke umiddelbart finde et argument for at lukke projektet," siger Bo Öhrström.

Også Annette Winkel Schwarz mener det "utænkeligt, at det nye *Videnskabsministerium* ikke skulle interessere sig for dette oplagte emne".

"Dansk forskning har i høj grad brug for, at der videreudvikles en god infrastruktur for såvel formidling af viden til forskningen som om forskningen, herunder at der kommer mere gang i dansk elektronisk forskningspublicering. Det er vigtigt at synliggøre ikke mindst smalle- og dansksprogede - forskningsområder," siger hun. Men, tilføjer hun: "Den elektroniske forskningsformidling bør være en integreret del af det videregående uddannelsessystem."

mt

OK: Universitetslærerne kobler AC af

Overenskomstkravene blev udvekslet i slutningen af december og der har været de første følere mellem parterne i starten af januar. Fra arbejdstagersiden varetages akademikerforhandlingerne i staten af en delegation, som er nedsat af ACs centrale forhandlingsudvalg for den offentlige sektor.

Undtaget herfra er imidlertid universitets- og forskningsområdet, hvor forhandlingerne varetages af en delegation, som består af universitetslærere og forskere fra de samme organisationer, som var involveret i forhandlingerne om stillingsstrukturen i 2000 (DM, DJØF, IDA, Foreningen af speciallæger samt Jordbrugsakademikerne). DM's formand Ingrid Stage er forhandlingsleder for delegationen. Argumentet for denne model er, at det er bedre at forhandlerne selv har de problemer, som man forhandler om, inde på livet og derfor har et indgående kendskab til de særlige forhold og problemer, som er på universitets- og forskningsområdet.

Organisationernes krav handler primært om lønforbedringer, om beskyttelse af arbejdstiden - *specielt hvad forskningen angår; så den ikke kun skal udføres uden for den betalte arbejdstid* - samt forbedringer for ph.d.-stipendiat med henblik på afhjælpning af den vanskelige rekrutteringssituation, som universiteterne står over for om ganske få år.

Arbejdsgiverne har ikke formuleret krav, så man er tilsyneladende ikke interesseret i realitetsforhandlinger af universitetskravene. De foreløbige sonderinger - *den 15. januar, hvor det første forhandlingsmøde på området endnu ikke har været afholdt* - tyder på, at det er arbejdsgivernes opfattelse, at alle problemer på universiteterne blev løst ved fornyelsen af stillingsstrukturen.

Specielt fra finansministeriets side har der været ønske om at komme til et hurtigt forlig på AC-området, og hvis det lykkes arbejdsgiverne at opnå et centralt forlig for de store ansættelsesområder (af statsansatte akademikere: fuldmægtige m.fl.), er udsigterne for en imødekommelse de særlige universitetskrav ikke gode ...

jØ

Livsindkomster (privat indkomst) for forskellige uddannelsesgrupper (indeks):

- venstrespalte: Sammenlignelig disponibel indkomst 1998.

- højrespalter: Udviklingen i forskellige gruppers livsindkomster 1988-98

1998 Årsværdi disponibel	Samst-100	1988	1992	1996	1998
	Ikke-erhvervskompetencegivende	Niveau			
92	Bygge og anlæg	69	77	73	81
103	Handel og kontor	69	70	69	79
90	Kvindelig arbejder	48	47	43	57
99	Metalarbejder	87	90	87	96
95	Nærings- og nydelæsemiddel	76	79	73	84
94	Offentligt ansat	61	60	55	67
→ 93	Specialarbejder	69	68	66	81 ←
	Faglige				
114	Bankassistent	121	126	111	110
99	Butik	83	83	81	84
105	Kontor	87	88	84	85
104	Elektriker	111	111	107	109
94	Murer	92	84	87	89
95	Bygge og anlæg i øvrigt	94	90	90	90
100	Mekaniker	99	101	103	102
100	Smed	100	100	100	100
101	Jern og metal i øvrigt	107	109	105	105
	Korte videregående				
117	Erhvervsuopgø	92	95	90	94
114	Politibetjent	134	131	130	123
96	Pædagog	76	74	76	77
105	Techniker	110	107	100	106
	Mellemlange videregående				
120	HA/HD	103	176	173	167
105	Folketskololeærer	107	96	92	90
109	Sygeplejerske	87	88	84	85
116	Technikumingeniør	156	152	147	149
	Lange videregående				
132	Civilingeniør	193	188	178	181
109	Humaniora - sprog	102	98	102	101
105	Humaniora - øvrige	117	111	102	100
123	Jurist	174	172	172	165
135	Læge	197	196	193	189
114	Naturvidenskab	150	128	130	127
127	Økonom	192	184	192	185

Anm.: Smedens livsindkomst er i 1988 7,7 mio. kr., i 1992 8,3 mio. kr., i 1996 9,1 mio. kr. og i 1998 9,9 mio. kr.

Kilde: Det økonomiske Råds sekretariat

Visse uddannelser betaler sig

Læger og jurister m.fl. har livsindkomster, der er halvanden gang større end de lavtlønnedes. Men naturvidenskabskandidater har tabt lønandel i de sidste ti år

Det betaler sig at tage en uddannelse. Jo højere uddannelse, jo højere løn, viser de økonomiske vismænds beregninger af livsindkomster for forskellige faggrupper. Det lønner sig i det lange perspektiv at gå på universitetet, og trods lave indkomster i studietiden, så hentes det mere end rigeligt ind senere i karrieren.

En læge, en civilingeniør, en økonom, en jurist har 35-45 pct. højere disponibel livsindtægt end gennemsnittet i den erhvervsaktive befolkning, viser statistikken. Vismændene har i sine beregninger brugt smedens indtægt som målestok (*indeks 100, se tabellen med ækvivaleret disponibel indkomst*), men det er misvisende for **gennemsnittet af de erhvervsaktives indtægter**, som i 1998 var udtrykt ved den ufaglærte specialarbejder.

Der er relativt små forskelle i forbrugsmuligheder hos de enkelte uddannelsesgrupper i Danmark, konstaterer vismændene. I praksis er lægernes, civilingeniørernes m.fl.'s indkomster kun om-

kring halvanden gang større end den laveste gennemsnitlige indkomst, lyder en af vismændenes konklusioner om den danske fordelingspolitik.

Variationerne dækker over, at den erhvervsaktive befolkning groft sagt består af en million lavtlønnede ufaglærte (fx kvindelige arbejdere, offentligt ansatte), en million faglærte samt en million med mellemlange/lange uddannelser.

Naturvidenskabelige kandidater har tabt løn

Statistikken over lønudviklingen 1988-92-96-98 viser, at der er sket en vis lønudjævning (*se tabellen over livsindkomster*).

Smedens livsindkomst har overhalet folkeskolelærerens, og smedens har indhentet humanistens.

Akademikergruppen ikke har haft den samme lønstigningstakt, som andre grupper. Især er det påfaldende, at de naturvidenskabelige kandidater tilsyneladende

ikke har formået at opretholde deres lønniveau. Statistisk set har de mistet hele 25 pct. af livsindkomsterne siden 1988, hvilket kunne give stof til de igangværende overenskomstforhandlinger!

Statistikken ser på livsindkomst for typiske personer inden for de enkelte uddannelseskategorier. Den skelner ikke mellem offentlig og privat ansættelse, men konstaterer dog, at nogle kategorier er præget af flertallet heri er offentligt ansat (fx humanister), hvor lønnen er lavere end i det private.

(Til almindelig orientering: Lønforskellen mellem offentligt ansatte og privatansatte er ca. 14 -21 pct. (jf. hhv. DM's lønstatistik september 2001 og DJØF's lønstatistik fra sept. 2000 for ikke-chefer)).

jø

kilde:
<http://www.dors.dk/rapp/dors107.htm>
(s. 171-198)

Humanister tjener som smede

Humanister er akademisk lavindkomstgruppe set i livs-perspektiv

En humanistisk kandidat med 5-6 års uddannelse på universitetet kommer ikke til at tjene mere i livsindkomst end en smed. De ender på en (brutto-) livsindkomst på ca. 11,3 mio. kroner, som fraregnet personlige skatter svarer til et disponibelt beløb på 7,0 mio. kroner.

Det er indkomstfakta fra de økonomiske vismænds rapport:

"Den lille indkomstforskel mellem smeden og humanisten skyldes, at humanister ikke tjener noget i studietiden, at deres erhvervskarriere starter senere, at de som gennemsnit har længere ledighedsperioder samt at humanister primært finder arbejde i den offentlige sektor og ikke i den private" forklarer overvismand Torben M. Andersen, der er professor på økonomisk institut i Århus, der gør opmærksom på, at der er tale om gennemsnitsbetragtninger:

"En humanist, som kommer hurtigt ud på det offentlige arbejdsmarked, følger den akademiske lønskala og dermed andre akademiske grupper. Men en del humanister har mere atypiske karrierer og det afspejles i statistikken".

Vismænd: For mange humanister?

Vismændene foreslår, at universitetsstuderende skal have halveret deres ret til

stipendium fra seks til tre år. Filosofien er, at de universitetsuddannede kan se frem til en væsentligt højere livsindkomst end andre grupper. De skal således i højere grad være med til at betale deres egen uddannelse - hvilket vil virke udjævrende på livsindkomstforskelle.

Argumentationen gælder dog i mere eller mindre grad for de enkelte akademikergrupper, og mindst for humanisterne?

"Vi har primært taget udgangspunkt i at se, hvordan der kan gøres noget ved fordelingsmekanismerne uden at det betyder merudgifter. Og SU-forslaget gælder alle; teknisk vil det være svært at argumentere for særlige SU-regler for humanister", siger overvismanden, der gør opmærksom på, at nye SU-regler og livsindkomst-perspektiver måske vil motivere nogle unge til at fravælge et humanistisk studium.

"Når så mange humanister oplever arbejdsløshedsperioder, skyldes det måske at for mange læser humaniora? Nye SU-regler kunne måske i højere grad få flere til at tænke på deres arbejdsmarkedssituation ..."

Vismænd: Ikke normativ vurdering af humanister

Er det en absolut svaghed, at har flere arbejdsløshedsperioder, har sværere ved at

bide sig hurtigt fast i et fast job, ikke umiddelbart kan gå ud i vel afgrænsede standsprofessionsjob som fx ingeniører, jurister eller læger?

"Rapporten tager udgangspunkt i en analyse af lønnen. Nogle vil hævde, at humanister i offentlig beskæftigelse underbetales. Vi analyserer ikke humanisters kvalifikationer, men konstaterer, at de har flere ledighedsperioder og sværere ved at finde ansættelse end andre - og at der derfor må være for mange af dem. Der ligger ikke normativ vurdering af humanister i det, bare en konstatering af, at sådan er det givne arbejdsmarked", svarer DØR-formanden.

Men når vismændene siger, at der er for mange humanister, er der så ikke en risiko for at overse værdien i humanister som en fleksibel kvalifikation, der udfylder nye eller særlige opgaver i samfundet?

"Absolut. Vi har alene lavet en snæver økonomisk baseret uddannelses-kalkule, men analyserer ikke mere værdibaseret ud fra samfundsinteresser og -behov ..."

jø

Akademisk mac'donaldisering: Large, medium, small

- siger doktorafhandling om uddannelses- og forskningspolitikken i Norge:
Standardisering, kontrol, kalkulerbarhed m.m.

Mange universitetsfolk og forskere i Norge er frustrerede og utrygge ved deres arbejdssituation. De oplever, at akademisk frihed og fri kritisk forskning er under pres fra en strømning af de højere uddannelser og fra nyliberalistiske strømninger. De stilles over for krav om at skulle være "statstjenestemænd" i traditionel forstand samtidig med, at de skal agere som lokale entreprenører og fondraisere.

Sådan lyder **direktør Svein Møthe** vurdering af den norske situation. Han er direktør for ingeniørområdet ved højskolen i Buskerud (*i Norge hedder det både universiteter og højskoler, red.*) og har skrevet sociologisk doktorafhandling om **norsk uddannelses- og forskningspolitik i de sidste tiår**. Afhandlingen baserer sig på kvalitative dybdeinterview med 15 videnskabeligt ansatte og 15 studenter. Oveni har han så analyseret en række uddannelsespolitiske dokumenter.

Mere styring

"Jeg prøver at reflektere, hvad der sker, når nyliberalistiske styringsidealer - som følge af øget globalisering - møder den nordiske socialdemokratiske styringstradition ved universiteter og højskoler", siger Møthe. "Især den nyliberalistiske 'new-public-management'-filosofi har fået gennemslag i akademien. Her skal der styres efter mål og standardiserede størrelser, og faglige - akademiske - spørgsmål og relevans bliver i stadig større grad lavet om til administrative spørgsmål. De som styrer behøver ikke have særlig viden om feltet, men i højere grad være i stand til at administrere ud fra generelle principper om organisationer og firmaer".

Han kan ikke sige, at den offentlige forskningsfinansiering i Norge fungerer som et planmæssigt styringsinstrument. Hvis det er tilfældet, så sker det *indirekte* gennem en udsultning:

"For ansatte ved universiteter og højskoler er det største problem, at der er så lidt tid til forskning og at den tid, de har til rådighed, ofte er opstykket. Selv om det måske forskes lige så meget som før, så sker en større del af forskningen nu i forskernes fritid! Reducerede offentlige bevillinger fører også til, at flere ansatte må søge privat finansiering - noget som bidrager til at mindske den frihed, som den enkelte principielt har til at vælge tema og problemstillinger".

Hamburgere og uddannelse

I Norge er tendensen dog langfra så entydig som i Australien, England, Canada og USA:

"I Norge er vi efterhånden landet i en blandingssituation, hvor forskerne endnu skal være statstjenestemænd efter en socialdemokratisk rationel tradition, men samtidig have pligter og rettigheder som også skal tilpasses markedets krav om indtægter og fleksibilitet. Det gør fagligheden tvetydig og ikke altid lige nem at få til at hænge sammen", siger Møthe.

"I Norge er vi efterhånden havnet i en slags blandingssituation, hvor forskere endnu skal være statstjenestemænd efter en socialdemokratisk rationel tradition, men samtidig have pligter og rettigheder som også skal tilpasse sig markedets krav om indtægter og fleksibilitet

Han bruger udtrykket akademisk mc'donaldisering:

"Lighederne mellem at uddanne unge mennesker og at producere hamburgere er større end vi vil være ved. Et vigtigt element er effektivisering. Uddannelsesmålet er, at det skal gå så hurtigt som muligt. Kravene om gennemstrømning af studenter bliver stadig stærkere og både studenterne og lærerne bliver lønnet for succes på dette område. Det samme sker igennem den storstilede institutionssammenlægning i sektoren. Effektivitetsgevinster har været målsætningen".

Øgede krav om kvantificering af uddannelses- og forskningsaktiviteten er et andet vigtigt kendetegn:

"Hamburgerkæden har sit salgs- og driftsprincip, som går ud på at kategorisere og kvantificere produkterne som large, medium og small, og ikke mindst manisk tælle aktiviteten, sådan at omkostningerne er under kontrol. En sådan form for tælling og evaluering er stærkt accelereret i vores sektor".

Et tredje typisk træk er kravet om kontrol, hvor standardiserede tests og evalueringer hele tiden skal overvåge produktionen, sådan at den ikke afviger fra kravet til ensartet kvalitet:

"I akademien genfindes dette i det rela-

tivt tunge norske eksamenssystem, men også i det tilførte krav om gentagne rapporter. Flere og flere bliver tillige mødt med krav om fast kontortid og om at være tilstede på en helt anden måde end tidligere", lyder direktørens diagnose.

Nyliberal ideologi: Mindre offentligt engagement

Det er "akademisk kapitalisme", når staten - jf. nyliberal ideologi - reducerer det offentlige engagement og kræver, at lære- og forskningsinstitutioner selv skal skaffe penge, og når erhvervslivet kan stille krav til universiteterne om tilgængelighed og samarbejde.

Reduktionen giver sig tvetydigt udtryk, og afhænger delvis af, hvem der sidder på regeringsmagten. På den ene side fremmede den afgående arbejderparti-regering forslag om øgede bevillinger til de højere uddannelser og forskning (på 1.4 mia. kroner). På den anden side bidrager øremærkning af budgetter ikke til en generel forbedring af den økonomiske situation ved universiteter og højskoler, samtidig med, at grundbevillingerne reduceres på grund af en reduktion af antallet af studiepladser.

"Det klareste eksempel på ønsket om et reduceret offentligt engagement findes i den nye uddannelsesministers signaler om, at de statslige universiteter og højskoler kan omdannes til selvstændige selskaber og reguleres af særlove. Det kan indebære en øget magt til institutionernes ledelse, både når det gælder styring af undervisning og forskning, økonomidispositioner og ikke mindst i personaleopgørelser", siger han og vurderer, at situationen kan komme til at ligne den amerikanske, hvor stor dele af undervisningen på grundniveau gives af "part-timers" med dårlig løn, med svagere kvalifikationer end fastlærer og med mindre institutionstilknytning.

Fagkundskaben bliver entreprenører

"I fremtiden er det ikke nødvendigvis sådan, at den faglige prestige skal vokse ud af dygtighed til at undervise eller forske. Fagkundskaben skal i stedet være entreprenører".

Et af trækene ved Mcdonaldiseringen er, at driften skal være "forudsigelig". Systemet kan ikke tillade, at produktionen får individuelle særtræk. Produkterne bliver standardiserede og driften bliver lagt

Kritik af Forskningskommissionen

- mangler problemformulering og analyse

"Betænkningen diskuterer kort, hvad der er god ledelse, bl.a. på institutniveau, men erkendelsen præger ikke betænkningens forslag. Sammenhæng mellem problemformulering, analyse og konklusion - som vi kræver at de studerende mestrer! - præger i det hele taget ikke kommissionens arbejde i relation til temaet ledelse".

Forskningskommissionens behandling af spørgsmålet om universitetsledelse får ikke den mest flatterende bedømmelse af **statskundskabslektor Hanne Foss Hansen**:

"Problemformuleringen er stort set fraværende. Alle tæt på universiteternes dagligdag kan - som personer, der er tæt på andre sektorer og brancher - give eksempler på både god og mindre god ledelse. Men hvor er argumentationen og dokumentationen for, at der skulle eksistere et særligt massivt ledelsesproblem på universiteterne? Er universiteterne dårligere ledet end organisationer i andre dele af samfundet?", spørger hun i en minutøs gennemgang af styrker og svagheder i betænkningen. Hun konstaterer, at der i det hele taget mangler egentlige undersøgelser af universitetsledelse, af ledernes erfarings- og kompetencebaggrund, af ledelsesform og - tilrettelæggelse, af ledelsesinitiativers implementering og betydning m.v.

Konsekvensanalyse?

Foss Hansen - som forsker i universitetsforhold og -politik - konstaterer, at betænkningen arbejder med det indforståede udgangspunkt, at den nuværende ledelsesform og -struktur ikke er i stand til at møde dagens udfordringer. Men dette udgangspunkt diskuteres ikke. Uden nærmere at indkredse problemet går kommissionen direkte til anbefalingerne: At rektor og dekaner fremover skal være åremålsansatte samt at Konsistorium skal omdannes til en bestyrelse med eksternt flertal.

"Som læser savner man også en konsekvensanalyse af forslaget om oprettelse af styrelser med eksternt flertal. Der findes udenlandske undersøgelser af, hvilken rolle bestyrelser spiller i offentligt finansierede organisationer, herunder uddannelsesinstitutioner. Og nogle undersøgelser peger på, at der er en vis risiko for, at bestyrelser bliver domineret enten af interesser (fx via organisationsrepræsentanter) eller af politisk tænkning (via politiske udpegninger) ..."

Det undrer hende, at centrale forslag slet ikke diskuteres: "Hvorfor skal alle universiteter pr. definition udstyres med samme overordnede ledelsesstruktur? Og hvis de endelig skal, hvorfor så ikke afvente, at der høstes nogle års erfaringer med de nye strukturer på DTU og DPU?"

Skud fra hoften

Hun kalder det skuffende, at betænkningen på det måske mest kontroversielle område - universitetsledelse - ikke er bedre funderet:

"Mens for eksempel afsnittet om forskningens finansiering er grundigt og fornyende, så kunne man have forventet og ønsket en mindre overfladisk behandling af ledesspørgsmålet. I stedet for en vidensfunderet anbefaling ser det ud til, at man har skudt fra hoften ud fra holdninger og normer, der var blandt kommissionens medlemmer".

Kilde: "Forskningspolitik i videnssamfundet - styrker og svagheder i Forskningskommissionens betænkning" (Samfundsøkonomen nr. 8/2001).

an på, at den bliver økonomisk kalkulerbar. Spørgsmål om kvalitet bliver administrative spørgsmål, jf. de styringsredskaber som kommer ud af 'new-public-management'.

"Problemet med sådanne systemer er, at midlerne efterhånden bliver vigtigere end de overordnede mål for uddannelse og forskning. Hvad sker der med de kritiske holdninger til kundskab eller af alt som ikke kan læres gennem sådanne strømlinede produktionsformer?", spørger han.

Det er akademisk kapitalisme, når staten - jf. nyliberal ideologi - reducerer det offentlige engagement og kræver, at lære- og forsknings-institutioner selv skal skaffe penge, og når erhvervslivet kan stille krav til universiteterne om tilgængelighed og samarbejde: "Nu er det ikke nødvendigvis sådan, at den faglige prestige skal vokse ud af dygtighed til at undervise eller forske. Fagkundskaben skal i stedet være entreprenører".

Et af trækkene ved Mcdonaldiseringen er, at driften skal være "forudsigelig". Systemet kan ikke tillade, at produktionen får individuelle særtræk. Produkterne bliver standardiserede og driften bliver lagt an på, at den bliver økonomisk kalkulerbar. Spørgsmål om kvalitet bliver administrative spørgsmål, jf. de styringsredskaber som kommer ud af 'new-public-management'.

"Problemet med sådanne systemer er, at midlerne efterhånden bliver vigtigere end de overordnede mål for uddannelse og forskning. Hvad sker der med de kritiske holdninger til kundskab eller af alt som ikke kan læres gennem sådanne strømlinede produktionsformer?", spørger han.

Den korporative læreanstalt

Der har i den internationale diskussion været tale om oprettelsen af det korporative

universitet - i trekanten universitet, stat og erhvervsliv, og den tendens kan Møthe også iagttage i Norge: "Et godt eksempel er ideen om, at lærestederne skal blive selvstændige selskaber, hvilket kan betyde, at styrelserne ved universiteter og højskolerne får eksternt flertal, og at departementet fortsat skal udnævne styrelsesmedlemmer. Kombinationen af eksterne styrelsesrepræsentanter med stærke næringslivsinteresser og institutionsledelser - som præges stadigt stærkere af New-Public-Management -tankegangen - kan føre til en langt stærkere markedsorientering end i dag", siger han.

"Et andet eksempel på tættere koblinger mellem stat, marked og højere uddannelsesinstitutioner er oprettelse af aktieselskaber, der skal drive 'opdragsforskning', men hvor vejen til etablering af markedsorienterede undervisningsstilbud er kort. Dette er selvfølgelig ikke bare negativt, men kan let føre til et uheldig adskillelse mellem undervisning og forskning".

Resignation blandt lærerne

Lærerne og forskerne reagerer på alt dette med et resigneret kompromis, hvor man forsøger at få dagligdagen til at glide:

"De fleste af de interviewede lagde meget vægt på ønsket om at få kontrol over deres tid og arbejdsdag. Alle pålagte opgaver forsøges rationaliseret ned. Mange havde det ønskemål at pladsere arbejdet med undervisning og vejledning på bestemte tider af året, gerne tæt på eksamen. Flere følte, at de desværre var nødt til at skære ned på tiden, som bruges på studenterne ...", slutter Møthe, der er ansat på en "højskole", hvor undervisningsbyrden traditionelt er stor.

jø

Henv.: Norsk Forskerforum 10/2001.

www.mcdonaldization.com/main.shtml

Faglighed contra politik

De fagligt-saglige interessenter på universiteterne advarer mod indførelse af bestyrelser med eksternt flertal og mod udpegede ledere, mens eksterne interessenter fra arbejdsgivere og fagbevægelsen støtter bakker ændringer op. Den politiske afgørelse skal måske følges fra Folketingets tilhørerloge

Der er lagt op til en skarp konfrontation mellem de faglig-saglige interessenter og de politiske, hvis den nye borgerlige regering sætter en ændring af universiteternes ledelse på dagsordenen. Det viser en gennemgang af høringssvarene på Forskningskommissionens betænkning.

Her viser der sig en klokkeklar modsætning i de sort-hvide reaktioner:

Sort: Samtlige universiteter lægger afstand til Forskningskommissionens forslag om bestyrelser med eksternt flertal på universiteterne og de fleste stiller også spørgsmål ved det hensigtsmæssige i udpegede ledere. Mange kritiserer samtidig selve analysen for at være utilstrækkelig.

Hvid: Erhvervslivet, fagbevægelsen m.fl. roser betænkningen for, at der lægges op til, at 'samfundsinteresser' kan få indflydelse på universiteternes ledelse.

Universiteterne fraråder fundamentale ændringer

Fællesorganet **Rektorkollegiet** siger overordnet: "Rektorkollegiet finder ikke, at Forskningskommissionens forslag til en bestyrelsesmodel er umiddelbart anvendelig som model for danske universiteter. Hele problemstillingen kræver en langt mere nuanceret tilgang og analyse af, hvordan de enkelte universiteter bedst kan tilrettelægge deres ledelsesstruktur, så den passer til det enkelte universitets særlige forhold og fremtidige udfordringer".

KU's høringssvar understreger, at universiteternes uafhængighed af politiske og andre interesser sættes på spil med forslaget om eksternt flertal og udpegede ledere: "KU finder, at den nuværende valgform sikrer legitimiteten, og ser ikke nogen egentlig dokumentation for, at det er nødvendigt at foretage de foreslåede ændringer. KU møder de globale og lokale udfordringer med en ny handlings-

plan i den for gældende lovgivning".

RUC finder det "uhensigtsmæssigt at kopiere ledelsesstrukturen fra industrien i universitetsverdenen".

Det stærke **teknisk-naturvidenskabelige fakultet ved Aalborg Universitet** kritiserer betænkningen for at benytte "for ringe dokumentation", hvorved der opnås "en for ringe argumentation" bag anbefalingerne: Et godt eksempel er ledelsesforslaget, som "snarere bygger på en subjektiv vurdering end en objektiv analyse".

Handelshøjskolen i København kommer med en grundlæggende gennemgang og kritik af "ufuldstændige analyser": Afsnittet om universitetets ledelsesmangler helt sammenhæng mellem analyse og konklusion/anbefaling - og man er ikke overbevist om, at kommissionens forslag til ledelsesmodel er den rigtige. Der må derimod være mulighed for forskellige modeller, "således at der kan skabes overensstemmelse mellem ledelsesform og den enkelte institutions opgaveprofil, størrelse og udviklingsniveau med hensyn til samspillet med omverdenen".

AC får ros af ministeriet

AC - som er den fælles forhandlingsparaply for universitetsfagforeningerne DM, DJØF m.fl. - lægger i et bemærkelsesværdigt svar ikke eksplicit afstand til ledelsesforslagene. AC undviger udtrykkelig afstandtagen ved at fremsende og anbefale et tidligere strukturforlag fra AC's bestyrelse.

Det læses i Videnskabsministeriet som en politisk åbning i forhold til de øvrige sort-hvide reaktioner. Departementschef Leo Bjørnskov skamrosede AC's indlæg: "jeg har hørt, at der ikke var enighed om oplægget i AC-kredsen. men jeg vil gerne rose AC-oplægget for en åben og klar tilgang til de vigtige spørgsmål, fx om styr-

ket universitetsledelse og en ændret ledelseskultur m.m." (ved ATV-konference 15.1).

Opbakning fra eksterne interessenter

Over for de faglig-saglige indvendinger står den positive opbakning til betænkningens forslag fra forskellige eksterne interessenter. Det er måske ikke så overraskende, alt imens kommissionens forslag vil give dem større indflydelse på universiteternes styring og arbejde.

De eksterne svar går ikke nærmere ind på kvaliteten i betænkningens analyser og forslag. Arbejdsgiverne i **Dansk Industri** støtter forslaget om en bestyrelse med eksternt flertal som den øverste strategiske ledelse samt ansatte rektorer og dekaner: "Ledelsen (skal) sættes i stand til at foretage en overordnet prioritering af indsatsområder, og dermed også sættes i stand til at nedprioritere de mindre gode forskningsområder", hedder det. Ubundet af kollegiale hensyn og traditioner skal ledelsen have frihed til at træffe "de nødvendige strategiske beslutninger".

Lønmodtagerne i **LO** - som er interesseret i flere danske arbejdspladser i industrien - siger det endnu mere firkantet: Når rektor og dekaner ansættes af en eksternt bestyrelse, så mindskes deres kollegiale "afhængighed" af personalet på universitetet, "hvorved de principielt får lettere ved at træffe beslutninger, der ikke nødvendigvis vil blive opfattet lige positivt af alle grupper af ansatte og studerende på det enkelte universitet". LO anbefaler samtidig en særlig opprioritering af forskningen inden for områder, "hvor der kan konstateres et særligt behov; ikke mindst for at styrke de videre anvendelsesmuligheder".

Den mest usminkede chauvinisme ses hos interesseorganisationen **Dansk Handel og Service**: Universiteterne "skal for-

pligtes til et samspil med erhvervslivet, hvilket konkret skal udmønte sig i, at konsistorium omdannes til en bestyrelse, hvor der er et flertal af eksterne repræsentanter", hedder det.

Tvang til samarbejde med den private sektor

Nogle af de eksterne interessenter mener samtidig, at universiteterne skal tvinges til at samarbejde med den private sektor. DI mener således, at universiteternes resultatkontrakter er "en oplagt styringsmekanisme", fx ved at dele af de offentlige forskningsbevillinger først udløses ved samarbejde med andre institutioner eller virksomheder.

Også LO taler om "forpligtende samarbejde". Og Dansk Handel og Service foreslår ligefrem oprettelse af "aftagerpaneler", nye meriteringsregler for forskere samt netværkscentre, der skal støtte samarbejdet mellem forskere og det regionale erhvervsliv.

jø

Henvisning: Høringssvar vedr. Forskningskommissionens betænkning

Åremålsansættelser

Forskningskommissionen anbefaler åremålsansættelser af professorer. Den tidsbegrænsede ansættelse - med eventuel mulighed for tilbagegang i lektoratet - skal gøres attraktiv gennem en højere løn. Forslaget får både positive og negative tilbagemeldinger.

ATV (Akademiet for de tekniske videnskaber) mener, at det vil være "uhensigtsmæssigt": Kombinationen af almindelige professorater og tidsbegrænsede forskningsprofessorer bør opretholdes samtidig med, at man gør de danske forskerstillinger mere attraktive, først og fremmest ved at sikre rigeligere og stabile økonomiske rammer for forskningen.

Handelshøjskolen i Århus advarer om, at en generel overgang til tidsbegrænsede professoransættelser vil indebære en stærk forringelse af universitetets rekrutteringsmuligheder. Højskolen anbefaler i stedet, at den nuværende centralt fastsatte professornormering ophæves, så det bliver en del af det lokale selvstyre at fastsætte bemandingen.

I den anden grøft står arbejdsgiverne i **Dansk Industri**, som mener, at åremålsansættelse og højere løn til professorer vil kunne skubbe positivt på forskeres mobilitet. Og DI anbefaler tilmed, at kravet om åremålsansættelser udvides til at dække alle videnskabelige medarbejdere i den offentlige forskning, hvilket angiveligt skulle øge den generelle mobilitet.

jø

Det rådgivende system

Forskningskommissionens forslag om en centralisering af rådgivningen i et organ - Danmarks Forskningsråd - og sammenlægning af de nuværende seks forskningsråd til tre mødes med skepsis i forskningsverdenen

Forskningskommissionen foreslår de eksisterende 6 råd sammenlagt til tre (*Fx. Sundhed, naturvidenskab / teknik samt humaniora / samfundsvidenskab, red.*). Hermed genoplives et forslag fra Knud Larsen-udvalget i 1996, som imidlertid led et (uklart) politisk skibbrud i Folketinget.

Handelshøjskolen-København gør opmærksom på, at kommissionen undlader at diskutere den faglige afgrænsning: "Netop den faglige afgrænsning har været et af de heftigste stridspunkter ved de tidligere forsøg på at sammenlægge forskningsrådene, og man har formentlig ikke ønsket at reaktivere gamle fronter ..."

Det Kongelige Danske Videnskaberne Selskab mener, at den nuværende struktur har fungeret tilfredsstillende og at kommissionen ikke argumenterer for, men kun hævder eller antyder, at den nuværende struktur er "uigennemsigtig og ineffektiv".

Centralisering i Danmarks Forskningsråd

Den uafhængige rådgivning af regering og Folketing skal samles og styrkes i Danmarks Forskningsråd, lyder kommissionsforslaget.

Det vil styrke det politiske element i systemet, lyder underteksten i flere svar. Tydeligst i RUC's: "RUC anerkender ønsket om at styrke og forenkle forskningsrådgivningsstrukturen. Universitetet er dog stærkt tøvende over for kommissionens ide om at samle al forskningsrådgivning i et magtfuldt administrativt system, der kan komme til at undergrave universitetsledelsernes mulighed for at lede og prioritere på de enkelte universiteter. Det bør undgås, at forskningsrådgivningen og de statslige forskningsfonde er politisk styret. Samtidig bør det sikres, at systemet har et reelt økonomisk råderum".

Men også **Handelshøjskolen i København** er kritisk over for centraliseringsideen: "Hvis al rådgivning skal samles i det nye Danmarks Forskningsråd bliver afstanden mellem dem, der arbejder konkret inden for området - forskerne på institutionerne - og dem, der har retten til at rådgive endnu længere end den er i dag. Det kan svække kvaliteten af den rådgivning, der gives, specielt når rådgivningen vedrører fagområder eller fagligt betingede udviklingstendenser".

Arbejdsgiverne: Direkte erhvervsindflydelse

Forslaget om centralisering støttes af flere eksterne interessenter. **Dansk Handel og Service** ser en åbenbar mulighed for at få direkte indflydelse. Man konstaterer, at der hidtil kun er afsat 9 pct. af de bundne programmidler til forskning og innovation i servicesektoren, hvilket er en underprioritering af dette særlige "indsatsområde".

De chauvinistiske interesser er tydelige, når arbejdsgiverorganisationen anbefaler, at rådgivningssystemet skal spille en mere central (politisk) rolle for forskningens udvikling og styring: "Derfor finder Dansk Handel og Service, at der skal udpeges erhvervsrepræsentanter til det forskningsrådgivende system for at afspejle bredden i erhvervslivets vidensproduktion og -efterspørgsel, således at vidensservice på lige fod med de traditionelle erhverv - industri og landbrug - skal sikres plads i det forskningsrådgivende system".

Forskningsforum: Principielt enig

Det eneste forskningsråd, som har svaret på høringen, er det, som bliver mindst berørt af en sammenlægning: **Det sundhedsvidenskabelige forskningsråd**. Men rådet er alligevel betænkelig ved en reduktion af antallet af råd og rådsmedlemmer på et tidspunkt, hvor det tværrådslige samarbejde er inde "i en overordentlig dynamisk fase". Desuden har rådsmedlemmernes antal stor betydning for, hvor repræsentativt rådssystemet er for den danske forskningsverden og for "den nødvendige faglige dækning".

Forskningsforum - forskningsrådenes øverste organ - har svaret taktisk afventende på betænkningen. Der tages ikke eksplicit stilling til det konkrete forslag om sammenlægning af rådene. Man nøjes med at tilslutte sig de overordnede principper og forslag i betænkningen, fx:

"Princippet om, at overordnede prioriteringer skal foretages af det politiske system på en åben og gennemskelig måde efter uafhængig, analytisk velfunderet og overordnet forskningspolitisk rådgivning".

jø

Benchmarking - replik til indsigelser

I november modtog Analyseinstitut for Forskning (AFSK) et udkast til notat om Forskningsvognning eller forskningsudvikling fra **Finn Hansson** og **Frode Frederiksen** (H&F), Handelshøjskolen i København. Notatet indeholder en kraftig kritik og afvisning af den benchmarking-model, som er beskrevet i en rapport og et par notater fra AFSK. Deres konklusioner bygger imidlertid på tre fatale misforståelser af den foreslåede benchmarking-model, nemlig

- At formålet med benchmarking er forskningsevaluering,
- At der sættes lighedstegn mellem benchmarking og DEA-analyse
- At DEA-analysen kræver kvalitativ vurdering af målene for forskning.

AFSK valgte derfor at give fyldige kommentarer til notatet, selv at udarbejde et nyt notat om DEA-analysens vægtberegning (se www.afsk.au.dk) og at opfordre til et møde eller afholdelse af et fælles seminar om benchmarking. Alligevel er notatet sendt ud i en næsten uændret udgave; det citeres i ForskerForums sidste nummer og er optaget i Dansk Sociologi 2001/4. Derfor må AFSK bede om en replik.

Formålet med benchmarking er i AFSKs og i mange andres opfattelse at fungere som et ledelsesværktøj, hvor ledelsen ved involvering af de ansatte systematisk måler og vurderer egne resultater og processer sammenlignet med de bedste miljøers resultater og processer for at få impulser til at forbedre sig eller - med Bogetofts og Bukhs ord - at undersøgte læringen mellem institutionerne. Det er derfor helt irrelevant, når H&F i deres notat afviser den beskrevne metode som helt ubrugelig på basis af dens evne til forskningsevaluering. Faktisk er AFSK ganske enig med H&F i advarslen om at bruge metoden med det formål for øje.

DEA-analysens rolle ved benchmarking er at være den fase i benchmarkingprocessen, der giver en indikation af, hvilke andre miljøer de deltagende miljøer med fordel kan sammenligne sig med. I de oplæg og foredrag, som AFSK har holdt om benchmarking siden rapportens udgivelse, beskrives benchmarkingprocessen ud fra 6 faser:

1. Udvælgelse af deltagende miljøer
2. Udvælgelse af indikatorer (sammen med miljøerne)
3. Måling (DEA-analysen anbefales)
4. Identifikation af miljøer til at sam-

menligne sig med (Best Practices)

5. Kvalitative sammenligninger
6. Revision af strategi, mål og milepæle

Det er således misvisende, når H&F i deres notat fastholder at sætte lighedstegn mellem benchmarking og DEA-"metoden". AFSK mener heller ikke, at benchmarking, endsiige forskningsevaluering, bør være baseret på en ren DEA-analyse. Det, som AFSK's rapport viser, er, at DEA-analysen synes at være et robust og godt værktøj til fase 3 i en benchmarking af den førnævnte type.

Det er teknikken bag DEA-analysen, der gør den til et velegnet instrument til den kvantitative måling. Det skyldes, at der ved flere typer "produktion" - f.eks. artikler i refereed tidsskrifter, bogbidrag, patenter, Ph.D.-indskrivne, samarbejdsrelationer - og flere typer "input" - f.eks. professorer, lektorer, eksterne midler - må laves en sammenvejning af hhv. produktions- og inputmålene for at beregne et produktivitetsmål. Det kan DEA-algoritmen løse ved at beregne et særskilt sæt af vægte for hvert miljø. Hvert miljøes vægtsæt fastsættes, så forholdet mellem den målte produktion og inputtet giver den højest mulige værdi, dog arbitrært sat til max. 100. Denne værdi kaldes efficiensen. Samtidig må ingen andre miljøer dog få en efficiens, der overstiger 100, når det samme vægtsæt bruges. Hvert miljø får altså sit eget vægtsæt og derved tages der hensyn til hvert miljøes specielle profil. Er der alligevel et andet miljø, der klarer sig bedre, selv med miljøets egne vægte, så bliver miljøet ikke efficient.

Der foretages ved den beregning ingen kvalitetsvurdering eller rangordning mellem de forskellige typer produktion - eller input - for vægtenes værdier varierer fra miljø til miljø. Kun ved at sætte restriktioner på vægtene - f.eks. at vægten for refereed artikler skal være større end vægten for ikke-refereed artikler - kan en vis form for rangordning inddrages, se notatet om vægtningen på AFSK's hjemmeside.

Det er derfor ikke korrekt, når H&F anklager resultaterne for at være urimeligt skæve og det er helt forfejlet, når de bruger megen plads på at vurdere grupperingen af publikationerne. DEA-analysen vil jo netop sikre, at hvis f.eks. sociologi har en speciel profil, så bliver det tilgodeset - og det er faktisk heller ikke alle sociologi-miljøer, der får dårlige efficiensscorer.

Også **professor Per Nikolaj Bukh** og **professor Peter Bogetoft** (B&B), der var vejleder og censor på oecon.-specialet bag rapporten, kommenterer rapporten i ForskerForum. AFSK er naturligvis glad for, at nogle af de forskere, der har arbejdet meget med DEA-analyser, gør opmærksom på, at DEA-analysen er et velkendt redskab og har været anvendt i årevis. AFSK deler dog ikke den overordnede kritik af processen i rapporten. Processen skulle mangle formål, ikke være veltilrettelagt, ikke bidrage med metodisk nyt og ikke være eksperimenterende. Rapportens kapitel 2 er ment som en beskrivelse af formålet med benchmarkingen svarende til B&B's "understøttelse af læringen mellem institutioner". Ligeledes giver specialeskriveren på systematisk vis den teoretiske ramme, og hun vælger at undersøge DEA-analysen empirisk, at indsamle oplysninger om alle samfundsvidenskabelige institutter for 3 år, at beskrive forskellige modeltyper metodisk og vurdere dem gennem eksperimentelle beregninger. Noget andet er, at rapporter fra AFSK har til formål at indgå i den danske debat om forskning, og de er derfor skrevet med en anden målgruppe for øje end f.eks. til videnskabelige artikler.

B&B's konkrete kritik af sammenligneligheden mellem juridiske og andre institutter findes ikke rimelig. På side 104-05 i rapporten er det netop undersøgt og påvist, at den relative placering mellem ikke-juridiske institutter ikke ændres ved at fjerne de juridiske institutter fra DEA-analysen - og sådanne følsomhedsanalyser bør jo altid laves i en DEA-analyse, hvis der er tvivl om sammenligneligheden.

Til sidst vil AFSK understrege, at vi gerne vil medvirke til, at debatten foregår på et kvalificeret niveau. Derfor har vi holdt en række oplæg i forskellige forskningsmiljøer om benchmarking og derfor prøver vi at få gennemført en "rigtig" benchmarking efter ovennævnte 6-fasede plan - det er AFSK i forhandlinger om i to typer af forskningsmiljøer. Endelig overvejer AFSK, under hvilken form et seminar om benchmarking af forskningen kan afholdes.

*Forskningsleder, dr.merc.
Peter S. Mortensen*

Århus: FORSKERforum (mis-) tolker

I den disciplin, jeg er oplært i på universitetet, er det en uomgængelig metodisk regel, at man ikke må anvende det, der teknisk hedder "argumentum e silentio", altså at "indlægge" egne tolkninger, hvor (de skriftlige) kilder tier. Denne metodiske regel gælder tilsyneladende ikke for medarbejdere i Rigsrevisionen og slet ikke i FORSKERforum, hvor man oven i købet tillader et "argumentum ex argu-mento e silentio".

Jeg tænker konkret på FORSKERforum nr. 150, december 2001, hvor det på side 9 hedder: "Selv om universitetet (nemlig Aarhus Universitet) kunne se frem til et uventet underskud på 40 mio. kr. så gjorde rektor Lehmann og dekan Karl Pedersen ingenting, lyder Rigsrevisionens kritik", og senere "på dansk hed kritikken laden-stå-til".

Da Rigsrevisionen (NB her som analyseinstituttet, ikke som regnskabsrevisor) ikke har ment at kunne operere med andet end skriftlige kilder, har man afskåret sig fra at kunne belyse, hvordan en 3.-kvar-tals-analyse med et potentielt underskud af den nævnte størrelsesorden kunne være et redskab i sikringen af, at årets resultat blev et beskedent overskud.

Aarhus Universitet har naturligvis gjort sig umage for at forklare ministeriet, hvordan den reelle ressourcestyring foregår, og er desuden ikke afvisende overfor,

at man må indlægge et supplerende sæt af skriftlige kilder, hvis ens omverden, herunder ens kontrollanter ikke formår at få et retvisende billede ud af de kendte kilder, herunder selvsagt ikke mindst årets regnskab med dets opgørelse af det faktiske regnskabsresultat for hele året.

For at lette "tavshedens" ellers så fascinerende slør en smule skal jeg af hensyn til FORSKERforums læsere gerne oplyse, at den omtalte 3. kvartals-analyse kun i meget beskedent omfang handlede om det problem, der består i, at der i nogle år er sket midlertidige overførsler til Det Naturvidenskabelige Fakultet fra andre dele af universitetet, og at det er besluttet, at denne proces må ophøre og overførslerne begynde at gå den modsatte vej (hvis det reelt er et problem).

En kyndig kommentator ville vel have spurgt sig frem til denne realitet. Men det er som bekendt ikke første gang i historien, at der er skrevet en "spændende" fremstilling på basis af en negativ udlægning af en silentium-situation.

I naive og optimistiske stunder kunne man tro, at et tidsskrift med navnet "FORSKERforum" ikke ville være stedet, hvor man skulle finde sådanne fremstillinger.

Henning Lehman, rektor, dr.phil.

jø

Svar:

Kan gerne være, at Aarhus Universitet ikke fortolker Rigsrevisionens bemærkninger helt så dramatisk som FORSKERforum, men læserne kan selv dømme ud fra følgende, som er et blandt flere citater fra rapporten:

"Økonomirapporten af 25. august 2000, der forudsiger et underskud på 40,2 mio. kr., er som tidligere nævnt ikke suppleret af økonomiske analyser eller vurderinger af muligheden for besparelser. Rapporten er forelagt konsistorium til orientering ved et møde den 12. oktober 2000. Det bemærkes på mødet til konsistorium, at såfremt prognosen holder, er alle reserver brugt ved udgangen af året. Derudover afstedkommer situationen ingen kommentarer eller reaktioner. Efter Rigsrevisionens opfattelse bør en forventning om et underskud på omtrent hele universitetets opsparing afstedkomme reaktioner fra ledelsen i form af stillingtagen til situationen" (s. 50)

For en god ordens skyld skal tilføjes, at FORSKERforum to gange søgte at indhente dekan Karl Pedersens kommentar til Rigsrevisionens kritik. Han ringede imidlertid aldrig tilbage.

Abonnér på sidste nyt: www.forskeren.dk

Forvirring om forskningspenge

I den første uge af januar lød den dårlige nyhed, at forskning og universiteter skulle spare 100-400 mio. kroner. Ugen efter var den glade contranyhed så statsministerens løfte om, at den nye regering vil tilføre området 400 mio. ekstra kroner.

Det fremgår imidlertid ikke nærmere, hvad de 400 mio. ekstra kr. er set i forhold til. Hvis det ses i forhold til den tidligere SR-regerings besparelsesforslag på 180 mio. kr. på universitetsområdet, så kan VK-regeringens ekstrabevilling i bedste fald betyde, at universiteterne holder niveauet fra år 2000. Men universiteterne vil fortsat ligge under 1998-bevillingen, som i øvrigt har været et af Danmarks Forskningsråds pejlemærker (i rådets anbefaling af, at forskningen burde tilføres 700 mio. kr.).

Det fremgår heller ikke nærmere, hvordan de 400 ekstra mio. skal fordeles: til fire midler contra mere bundne indsatser, til universiteter, sektorforskning eller forskningsråd, til offentlig indsats eller erhvervsfremme osv.

Det har ikke været muligt at få en kommentar fra videnskabsminister Helge San-der. (09. jan.2002)

Hvordan man får Nobelprisen

I december blev Nobelprisen uddelt. Leo Esaki, der fik prisen i fysik i 1973, har fem gyldne regler for, hvad man ikke skal gøre, hvis man gerne vil have den ...

Videnskab er den institutionaliserede kunst at undersøge. Den skaber de nødvendige informationer for en systematisk forståelse af vores fysiske og menneskelige omgivelser. Teknologi derimod er anvendelsen af videnskabelig viden til løsning af sociale og økonomiske problemer. Videnskabeligt fremskridt har været et særligt vigtigt middel i udviklingen af de nye teknologier. Videnskab og teknologi har bidraget uvurderligt til at forbedre vores levestandard - forstået ud fra økonomisk udvikling, tilvejebringelsen af sundhedspleje, opgraderingen af vores infrastruktur, og formindskelsen af natur- og menneskeskabte katastrofers virkninger.

Det betyder, at vi nu har indset, at fremtiden ikke bare er fortidens og nutidens naturlige udvidelse. Det er videnskabelige landvindinger og teknologiske gennembrud, der danner og former fremtiden. Menneskets hjernekapacitet kan inddeles i to overordnede kategorier. Den ene har at gøre med processerne at analysere, forstå, selekttere og foretage vilkårlige vurderinger. Den anden omfatter evnen til at skabe nye ideer ved hjælp af vores opfattelses- og forestillingsevner.

Faktisk udgør denne kreative hjerne motoren for innovationer og gennembrud, ligesom den understøtter den menneskelige civilisations fremgang.

Jeg vil gerne opregne en liste over **fem ting, man ikke skal gøre**, hvis man i forskningssammenhæng har til hensigt at realisere sit kreative potentiale. Hvem ved - måske kan det endda medvirke til, at du en dag får tildelt en nobelpris.

1. regel: lad dig ikke holde tilbage af begrænsningerne i din egen erfaring. Hvis du lader dig bremse af sociale konventioner eller omstændigheder, vil du ikke bemærke muligheden for et dramatisk fremskridt, når den byder sig. Ser man tilbage på nobelprisens historie, lægger man mærke til, at de fleste pristagere i naturvidenskab har fået deres priser for arbejde, de har lavet i 30-årsalderen. Jeg selv var 32, da jeg udviklede *Esakis tunneldiode*. Det, som jeg vil sige, er, at de unge er i stand til at se på tingene med klare øjne - deres syn er ikke sløret af sociale konventioner og tidligere erfaringer.

2. regel: lad dig ikke binde for meget af nogen autoritet på dit felt - f.eks. den store professor. Ved at slutte sig til en stor professor, risikerer man at tabe sig selv af syne og dermed give afkald på ungdommens uafhængighed. Den store professor får muligvis tildelt nobelprisen, men det er usandsynligt, at hans underordnede får den.

3. regel: lad være med at holde fast i det, du ikke har brug for. Det informationsorienterede samfund giver let adgang til en enorm mængde information. Pas på misinformation og dårligt organiserede information. Hjernen kan sammenlignes med en pc'er med et energiforbrug på omkring de 25 watt. Set ud fra hukommelseskapacitet eller processeringshastighed har menneskets hjerne ikke forandret sig nævneværdigt siden oldtiden. Derfor er vi nødt til hele tiden at tilføje og slette information, og vi bør kun gemme de informationer, der virkelig er nødvendige, og i en relevant form. Som universitetsrektor møder jeg mange forskellige mennesker og udveksler mange visitkort med dem. Jeg bestræber mig på at smide disse kort væk så hurtigt som muligt, således at jeg altid råder over et maksimum af tom hukommelsesplads. Nej, det passer selvfølgelig ikke ...

4. regel: lad være med at vige tilbage for konfrontationen. For mange år siden kom jeg selv i konflikt med den virksomhed, jeg arbejdede for. Sommetider er det nødvendigt først og fremmest at tage hensyn til sig selv og forsvare sin egen position.

5. regel: glem ikke barndommens nysgerrighed - det er en uundværlig bestanddel i fantasien.

Nu, hvor jeg har fremsat de fem regler, lad mig til slut sige, at de i sig selv jo ikke er tilstrækkelige til at skabe de rette betingelser for succes. Det er såmænd bare et forslag til retningslinier. Held og lykke!